

УДК 619:591.424; 636.4

О.В. Яхновська

к. вет. н.

Ю.М. Тирсіна

к. вет. н.

Білоцерківський державний аграрний університет

**ВПЛИВ ІНКОРПОРОВАНОГО Cs^{137} НА МОРФОМЕТРИЧНІ,
ГІСТОХІМІЧНІ ТА БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ШКІРИ КУРЕЙ В
ОНТОГЕНЕЗИ**

При проведенні морфометричних, гістохімічних та біохімічних досліджень було встановлено, що навіть невелика доза іонізуючого опромінення Cs^{137} впливає на морфофункціональний стан шкіри птиці. Біохімічні дослідження є більш чутливим маркером за дії іонізуючої радіації, але гістохімічні дослідження дають можливість з'ясувати особливості вмісту досліджуваних компонентів у тканинах.

Постановка проблеми

Сучасний рівень розвитку птахівництва потребує всебічного вивчення чинників, що впливають на ріст, розвиток і продуктивність птиці. Поставлені завдання вимагають глибоких знань закономірностей морфологічних змін та біохімічних процесів, які забезпечують функціонування організму та окремих його систем, оскільки з їх допомогою можна спрямовано впливати на підвищення продуктивності та поліпшення якості продукції.

Патолого-анатомічні зміни та біохімічні показники за дії іонізуючого опромінення відрізняються значною різноманітністю, залежно від виду іонізуючої реакції, дози та ряду інших факторів. Вони свідчать про глибоке порушення процесів обміну речовин в тканинах, посилення дистрофічних процесів [1–4].

Після викиду на ЧАЕС радіонукліди стронцію-90, цезію-134, цезію-137 стали джерелом забруднення ґрунту і води. Вони здатні нагромаджуватися у продуктах харчування і діяти як фактори тривалого зовнішнього і внутрішнього опромінення.

Метою досліджень було встановити вплив інкорпорованого ^{137}Cs на морфометричні, гістохімічні та біохімічні показники у шкірі курчат на ранніх етапах постнатального онтогенезу. Вивчення обміну речовин шкіри дозволяє визначати не тільки стан шкірного покриву, а певною мірою – і всього організму [5–7].

Об'єкти та методика досліджень

Дослідження проводили на кафедрі органічної і біологічної хімії, у лабораторії патологічної анатомії Білоцерківського ДАУ та в УкрНДІ сільськогосподарської радіології.

Експериментальні дослідження проведені на курчатах кросу та “Адлер сріблястий” віком від 1 до 70 діб, що утримувалися на стандартному раціоні. Дослідних курчат розподілили за принципом аналогів (порода, вік, маса) на три групи по 40 голів у кожній: дві експериментальні та одну контрольну

(інтактну). Курчатам дослідних груп індивідуально перорально вводили дозований розчин $^{137}\text{CsNO}_3$.

Курчатам дослідної групи, починаючи з 13-ї доби і до 33-ї вводили радіонуклід з активністю 3000 Бк (1-а група) та 500 Бк (2-а група). Третя група була контрольною.

Відібраний матеріал (шкіра спинно-поперекової ділянки тіла) був зафіксований у 10 % розчині формаліну і заключений у парафінові блоки.

Гістологічні зрізи фарбували гематоксиліном та еозином (для морфометричних досліджень), амідочорним 10 В (для визначення вмісту загального білка), за методом Браше (для виявлення ДНК і РНК), нінгідрином та реактивом Шифа (для виявлення NH_2 -груп) та за методом Барнета і Зелігмана (для визначення SH-груп). Морфометрію проводили при світловій мікроскопії (за допомогою окуляр-мікрометра) згідно з рекомендаціями, викладеними у посібниках К. Ташке (1980) та Г.Г. Автанділова (1990).

Для виключення добових коливань біохімічних показників при лабораторних дослідженнях курчат біологічний матеріал відбирали в один і той же час. Шкіру подрібнювали у гомогенізаторі Поттера-Ельвегейма з тефлоновим товчачиком і зберігали для наступних досліджень у холодильнику при температурі 4°C . Час від взяття матеріалу до приготування гомогенату не перевищував 3-х годин, що не призводило до інактивації ферментів та розвитку посмертних змін тканин. Матеріал для досліджень отримували кожного тижня. У наважку гомогенату (200 мг) додавали 7 мл фізіологічного розчину. Надосадову рідину, одержану при центрифугуванні (600 g упродовж 10 хвилин) гомогенатів, використовували для біохімічних досліджень.

Визначення загального білка в пробах проводили за методом Лоурі і співавт. (Lowry O.H. et al., 1951), а кількісне визначення фосфору рибонуклеїнової та дезоксирибонуклеїнової кислот (Р РНК та Р ДНК) вивчали методом двохвильової спектрофотометрії (Климов Н.М., Коромислов Г.Ф., 1970).

Результати досліджень

При гістологічному дослідженні шкіри курчат контрольної групи встановлена її нормальна структура і архітектоніка. Товщина різних шарів поступово зростала. Різниця між 2-тижневим та 10-тижневим віком становила: епідермісу – у 1,5 раза більше, дерми – у 1,8 раза, а підшкірної клітковини – у 5 разів.

Товщина епідермісу та дерми при внутрішній дії Cs^{137} становила недостовірну різницю між дослідними групами, та достовірну – у 7–10-тижневому віці порівняно з контрольною (була меншою у 1,2–1,5 раза).

Гістохімічними дослідженнями встановлено, що вміст загального білка був меншим у дослідних групах (зрізи мали блакитно-сірий колір, а у контрольній групі – чорний). Найбільший вміст сумарних білків спостерігали у базальній мембрані та у пір'ювих фолікулах, що формуються.

Введення ^{137}Cs per os негативно впливає на кількість загального розчинного білка у шкірі опромінених курчат. Незалежно від активності випромінювання

цей показник у шкірі дослідної птиці на 25–87% був меншим, ніж показник контрольної групи, і за весь період досліджень постійно коливався. Так, у 2-, 5–6-тижневих курчат вміст загального розчинного білка був вірогідно більшим у шкірі птиці, що одержувала ^{137}Cs з активністю 3000 Бк/добу (перша група), ніж яка одержувала ^{137}Cs з активністю 500 Бк/добу (друга група). У 3–4- та 7-тижневих курчат різниця показників першої та другої груп була недостовірною, а у 8-тижневих – навпаки, вірогідною, що на нашу думку пов'язано з фізіологічними процесами, що відбуваються у шкірі в цей час.

Властивості білкових молекул визначають функціональні групи (карбоксильні, аміногрупи, сульфогідрильні та ін.). Важлива роль таких груп проявляється у структурі та функції ферментів. З активністю сульфогідрильних груп пов'язані життєвоважливі функції організму: поділ клітин, дихання, мембранний транспорт, енергетичний обмін тощо. Концентрація цих груп змінюється у тканинах і клітинах при багатьох процесах (інфекційних, інвазійних, променевій хворобах). Такі групи є “місцями атаки” токсинів і отрут. Вони беруть участь у створенні вторинної і третинної структури білкових молекул за рахунок взаємодії з іншими групами.

Найбільшу активність NH_2 -груп виявляли у пірйових фолікулах за дії малої дози опромінення. Концентрація SH-груп постійно коливалася, але достовірна різниця спостерігалась між контрольною і дослідними групами (контрольні зрізи мали синє забарвлення, а дослідні – від світло-червоного до рожевого). Необхідно відмітити, що найбільшу активність SH-груп спостерігали у базальній мембрані.

Уміст РНК і ДНК у дослідних зрізах гістохімічно коливався недостовірно (структури, що містили РНК, мали червоне забарвлення, а ядерний хроматин – зелене). Найбільшу кількість виявили у базальній мембрані та дермі. Високий вміст РНК встановили у місцях формування пірйових фолікулів.

Біохімічні дослідження були більш чутливими. Так було встановлено, що іонізуюче випромінювання на початку своєї дії впливає стимулююче, незалежно від її активності на вміст Р РНК у шкірі курчат. Так, в перші два тижні у досліджуваному гомогенаті шкіри курчат першої та другої груп кількість Р РНК була на 25–47% більшою щодо контролю. При цьому показники птиці другої групи у 2–3-тижневому віці були на 5–8% більшими, ніж першої. У подальшому спостерігали поступове зменшення розміру даного показника у шкірі птиці першої групи (до 18% у 8-тижневих курчат), а на четвертому тижні життя – у дослідних тканинах курчат другої групи (на 34,9% відповідно до інших двох груп). Наприкінці досліджень у шкірі птиці другої групи вміст Р РНК поступово зростав (до 33%).

У перший тиждень радіаційне опромінювання вплинуло стимулююче на вміст Р ДНК у шкірі курчат. Так, у 2-тижневому віці цей показник у птиці першої та другої груп був більшим від показника інтактної групи на 19 і 43% відповідно, але на 19,8 % більшим у курчат другої групи щодо першої. У подальшому спостерігали поступове зменшення вмісту Р ДНК у досліджуваному гомогенаті шкіри птиці першої групи – до 88% у 8-тижневому віці щодо

двотижневого та достовірно коливався у курчат другої групи щодо контрольної.

Висновки

1. При проведенні морфологічних досліджень було встановлено, що навіть невелика доза іонізуючого опромінення Cs^{137} впливає на морфофункціональний стан шкіри птиці.

2. Біохімічні дослідження є більш чутливим маркером за дії іонізуючої радіації у дослідних тканинах.

3. Гістохімічні дослідження дають можливість з'ясувати особливості вмісту досліджуваних показників (загального білка, нуклеїнових кислот, функціональних груп) у шкірі курчат на ранніх стадіях постнатального періоду онтогенезу.

Перспективи подальших досліджень

Вважаємо актуальним подальше одночасне дослідження морфологічних змін та біохімічних показників при дії різних доз іонізуючого опромінення на організм тварин.

Література

1. *Беляев С.Т., Демин В.Ф., Книжников В.А.* Концепция минимизации ущерба здоровью и благополучию населения в результате аварии на Чернобыльской АЭС. 54 вопроса и ответа // Мед. радиология. – 1992. – № 1. – С. 20–35.
2. *Борисов В.П., Попов Б.А., Селеука Л.И.* Влияние физико-химической формы и сроков хранения ферри-ферроцианидов на сорбцию цезий-137 в пищеварительном тракте // Гигиена и санитария. – 1989. – № 4. – С. 19–22.
3. *Ильин Л.А., Павловский О.А.* Радиологические последствия аварии на ЧАЭС и меры принятые с целью их смягчения // Атомная энергия. – 1988. – Т. 65. – № 2. – С. 119–129.
4. *Крок Г.С.* Микроскопическое строение органов сельскохозяйственных птиц с основами эмбриологии. – К.: Наукова думка, 1962. – 187 с.
5. *Липкан Н.Ф.* Основы радиационной биологии и биохимии. – К.: Здоров'я, 1968. – 210 с.
6. *Мазуров В.И.* Биохимия коллагеновых белков. – М.: Медицина, 1984. – 248 с.
7. *Марова Л.С.* Изучение закономерностей смены ювенального оперения и ее связи с продуктивными качествами кур яйценокских пород: Автореф. дисс. ... канд. с.-г. наук. – Саратов, 1975. – 24 с.